

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Medvlla Theologiæ Moralis

Busenbaum, Hermann

Monasterii Westphaliæ

Liber I. De Regula actuum humanorum.

urn:nbn:de:hbz:466:1-40957

LIBER PRIMVS,

*De Regula actuum
humanorum,*

Tractatus Primus:

De Regula interna, sive Conscientia.

CAPUT I.

Quid Conscientia, & an sequenda sit?

Respondeo I. Conscientia est dictamen rationis, seu actus intellectus, quo judicamus aliquid hic & nunc agendum, vel omittendum esse, vel fuisse, tanquam bonum vel malum, idque vel per modum præcepti, vel consilii. Hæc communiter est recta, dictans quod verum est: aliquando tamen non est recta, dictans aliquid aliter quàm sit v. g. esse bonum, quod est malum; diciturque Erronea, quia contingit cum errore: idque vel vincibiliter, seu culpabiliter, quando scilicet error vitari potuit, ac debuit: vel invincibiliter, quando error moraliter vitari non potuit; ideoque nec voluntarius est, & consequenter

A

ter

ter non imputatur ad culpam : & hæc dicitur
Conscientia Recta secundum quid , sive in ordi-
ne ad nos. Ex D. Thom. Lay. l. 1. tr. 1. c. 2. n. 1. &
cap. 3.

Resp. II. Non tantum Conscientia recta , sed
etiam inculpabiliter erronea , dictans aliquid per
modum præcepti , obligat ut eam sequaris , & si
contra facis , peccas ; & quidem peccatum ejus
speciei , contra cujus virtutis speciem intellectus
peccare judicat. Ratio prioris est , quia Consci-
entia recta est regula proxima voluntatis , deri-
vata à prima & principali regula omnium actio-
num humanarum , scilicet lege divina & æter-
na. S. Thom. 1. 2. qu. 19. art. 3. Ratio posterioris
est , tum , quia si intellectus voluntati proponit
malum , esto malum non sit , si tamen putans esse
malum , vult illud facere , jam voluntas verè con-
sentit in malum , habetque sufficientem affectum
ad peccatum illud , quod apprehendit : tum , quia
omne quod non est ex fide , hoc est (ut à Sanctis Pa-
tribus communiter explicatur) quod non est se-
cundum conscientiam , *peccatum est* , ut dicitur
ad Rom. 14. Par est ratio , si intellectus proponat
aliquid ut bonum & præceptum , esto non ita sit ,
sed malum ; voluntas tamen illud liberè respu-
endo vel omittendo , consentit in transgressionem
præcepti , & peccat. Cujus ulterior ratio est , quia
objectum tribuit actui speciem , prout hic & nunc
ab intellectu proponitur. S. Thom. loc. c. a. 5.

*Ex dictis resolvuntur sequentes Casus ,
& similes.*

I. Putans esse jejunium , quando non est , pec-
ca

eat contra temperantiam, si non jejuret. *S. Thom. loc. cit.*

II. Si quis mentiatur ad liberandum proximum ex periculo vitæ, putans se ex misericordia ad id teneri, actum bonum facit; & si non mentiatur, peccat contra misericordiam, *Laym. lib. 1. tr. 1. c. 4.*

III. Scrupulosus, licet putet involuntarias distractiones esse peccata, non tamen peccat, quia non sunt liberæ. *Becan. in primam secundam, tr. 1. c. 4. q. 7. Laym. l. c.*

Resp. III. Si sit Conscientia culpabiliter erronea, judicans ex ignorantia vincibili aliquid prohibitum esse, aut præceptum, quod non est, ~~peccat~~: & peccas, si contra eam, & si secundum eam opereris; gravius tamen (cæteris paribus) si contra. *Bresser. Bardi. d. 3. c. 5.* Ratio prioris est, tum, quia non agis secundum regulam humanorum actuum: tum, quia voluntas cum per se sit cæca, debet sequi rationis iudicium: si enim perseverante illo iudicio appetat alteram partem, non potest in eam ferri sub ratione honesti, cum intellectus sub ea ratione non proposuerit. Ratio posterioris est, quia ut cum *D. Thoma* docetur communiter, ignorantia vincibilis non excusat à culpa: cum enim in nostra potestate sit, errorem vincibilem deponere, malum, quod fit ex conscientia erronea, dictante illud esse faciendum, est indirectè voluntarium, ideoque imperatur ad culpam. *S. Thom. l. c. Bonac. tom. 2.*

d. 2. q. 4.

A 2

Unde

Unde resolvuntur Casus sequentes.

I. Homo in tali casu constitutus, v.g. qui sibi mentiendum vel furandum putat, ut vitam proximi servet, etsi futurus sit perplexus, & ex hypothese necessario peccaturus, necessitate consequente, eò quod stante conscientia erronea, non possit effugere peccatum, absolutè tamen & simpliciter non peccabit necessariò, quia nec sequi talem conscientiam debet, nec contra eam facere; sed potest, & debet eandem deponere (cum sit error vincibilis, & culpabilis,) & tunc operari. Vide *Lay. hic l. 1. t. 2. c. 3. & Bec. in 1. 2. t. 1. c. 4. q. 7.*

II. Qui peccavit ex Conscientia erronea, etsi in rigore non teneatur, rectius tamen addet illam circumstantiam in confessione, dicendo, feci hoc vel illud, putans me facere contra preceptum vel obligationem gravem. *Cardin. de Lugd. disp. 16. n. 503.*

CAPUT II.

De Conscientia Dubia.

DUBIUM I.

Quid sit Conscientia practicè dubia, & quid in ea agendum?

Resp. I. Dubium, est suspensio assensus circa objectum apprehensum. Idque est duplex. Speculativum seu Universale, quando in genere dubitatur, v.g. an contractus usurarius sit licitus

an die festo liceat venari, piscari, pingere, &c. Et Practicum, seu Particulare, cum dubitatur, an his circumstantiis, v.g. hoc festo, liceat mihi venari. Ex quo patet, quid sit Conscientia practicè dubia; Scilicet quæ practicè dubitat: Speculative dubia, quæ speculative. Ita *Navar. Laym. Sanch. Becan. t. 1. c. 4. q. 8.*

Resp. II. Qui cum Conscientia practicè dubia operatur, peccat; & quidem peccato ejusdem rationis ac speciei, cuius est peccatum, de quo dubitat. Ita *Sanch. Bon. t. 2. d. 2. q. 4. p. 7.* Ratio prioris est, tum, quia is exponit se periculo peccati: tum, quia quod non est ex fide, est peccatum, id est, quod non fit cum determinato iudicio conscientia esse licitum. Idq; verum est, etiam si speculative non dubitet v.g. Certus sum, absolutè licitum esse die festo docere; dubito tamen, an hic & nunc mihi liceat, pecco docendo. Ratio posterioris patet, tum ex ratione prima data; tum ex dictis de conscientia erronea: quia habet affectum ad peccatum ejusdem rationis. Unde si dubites, an sit mortale, peccas mortaliter: an sit furtum, committis furtum, &c. Si dubites, sitne peccatum, (sive mortale, sive veniale) ita ut malitia in confuso proponatur, dicit *Vasq. 1. 2. d. 529. c. 3.* & alii, esse mortale; quod negat *Navar. Valent. &c.* vid. *Bon. Laym. l. c.*

Resp. III. Qui practicè dubius est circa aliquod opus; tenetur se resolvere. Et quidem non per solum affectum & voluntatem: (hoc enim non sufficere, rectè docet *Vasq. Sanch. lib. 1. mor. c. 9.* & alii communiter, contra *Cajet.*) quia adhuc expo-

neret se periculo peccandi : sed per motivum rationabile, quale est, 1. Ratio probabilis. 2. Exemplum bonorum virorum sine scrupulo sic operantium. *Sanch. Bec. l. c. 3.* Autoritas viri alicujus docti & pii. Quod si tamen dubium sine ratione & justa causa temerè conceptum esset, posset etiam sine nova ratione deponi. Et ita explicari potest Cajetanus.

Resp. IV. Si dubium oriatur ex obligationibus & præceptis contrariis, v. g. utrum quis die festo teneatur apud ægrotum manere omisso sacro, an verò sacrum audire tenetur se resolvere, & prudenter judicare, hic & nunc alterum obligare, & alterum sibi licitum esse: alioqui enim exponet se periculo peccandi. Ut verò id rectè fiat, hæc servanda sunt. 1. Exquirat aliorum consilia, si potest. 2. Si non potest, v. g. quia solus est, vel quia ex confessione rem intellexit, consideret, quantum res & tempus fert, utrum ex duobus illis sit, vel videatur minus malum, idque eligat, & non peccabit, v. g. in casu dicto minus malum est, omittere sacrum, quàm deserere infirmum; quia de sacro audiendo, est præceptum affirmativum tantum, & juris humani, at de infirmo est negativum, & juris naturalis. *Sanch. Bec. l. c. 3.* Si utrumque videatur æque grave, utrum volet, absque peccato eliget, ob defectum libertatis. Quod verum est, etiam si culpabiliter in istam perplexitatem se conjecisset, modò de culpa præterita doleat. Ratio est, quia alioqui ad impossibile obligaremur, quod nec DEUS exigit; nec fieri potest, ideoque tum cessat obligatio minor: vel si
sunt

sint, aut videantur æquales, utralibet. *vid. Laym. l.c. c. 4. & 5. Fil. t. 21. c. 4. Bon. l.c. p. 6. n. 27.*

DUBIUM II.

Quid agendum cum Conscientia speculativè dubia.

Sunt quædam in Theologia opiniones dubiæ, & in utramque partem probabiles, quæ reddunt hominem speculativè dubium. Quæritur ergo hic, an, & quomodo ex talibus possit formari Conscientia practicè certa?

Respondeo. Absque peccato licet sequi opinionem probabilem, etiam alienam, & minus tutam (hoc est, quæ minus remota videatur ab omni specie peccati, quàm altera) relicta probabiliorè & tutiorè propria, seclusa tamen omni injuria, & periculo proximi, & dummodo opinio, quæ eligitur, adhuc sit probabilis. Est communis Doctorum, quoscitat & sequitur *Laym. & Bonac. t. 2. d. 2. q. 4. p. 9.* Ratio est, tum, quia qui sequitur sententiam gravi autoritate, vel non levis momenti ratione nixam, hæc enim dicitur probabilis) non agit temerè, sed prudenter, sequendo nimirum virorum prudentum, & artis peritorum consilium. Tum quia esset onus intolerabile, multisque scrupulis expositum, in omni re examinare quid sit probabilius & tutius.

Dixi in responsione, *etiam alienam*, quia parum refert, quod opposita sententia ipsi operanti videatur probabilior, speculativè: speculativum enim illud judicium, eo ipso quod fortè incertum & falsum sit, non debet esse regula operatio-

nis, cum operans aliam regulam, eamque certam habeat, quam sequatur, scilicet hanc, quod in dubiis quisq; operari possit secundum sententiam, quam viri docti ut probabilem, & in praxi tutam, defendunt. Neq; tunc agit contra propriam conscientiam, aut exponit se periculo peccandi, formaliter. *Atque hinc colligitur resolutio sequentium casuum.*

I. Confessarius, aut alius vir doctus, potest consulenti respondere secundum probabilem aliorum sententiam, si forte ei hæc sit favorabilior, prætermissa etiam propria probabiliore, & tutiore, *Ita Sanch. Bonac.* Ratio patet, quia ipse Confessarius potest eam prudenter agendo sequi. Et si ad inconstantiam notam fugiendam, expediat respondere semper secundum eadem principia, ut monet *Sanch. l. e. 19. Becan. n. 16.*

II. Potest etiam vir talis consultus significare consulenti, opinionem à quibusdam doctis tanquam probabilem defendi, quam proinde ipsi sequi liceat, quamvis ipse consultus eandem speculativè falsam esse judicet, & proinde in praxi ipse sequi non audeat. Ratio est, quia alter habet jus sequendi sententiam probabilem; & hoc jus suum illi indicare non prohibeor. *Lay. l. 1. n. c. 5. Bonac. p. 9.*

III. Pœnitentem, qui secundum probabilem opinionem operari vult, potest, imò secundum communem sententiam debet Confessarius, & quidem si proprius sit, sive Parochus, sub mortali, absolvere: licet ipse judicet doctrinam illam esse falsam: ideoq; frustra remittet ad alium Confessarium

farium, qui sit ejusdem sententiæ. Ratio est, quia rectè disposito non debet negari absolutio. *Azor. Vasq. Sanch. Laym. l. 1. t. 1. c. 5. n. 10.* Additque *Diana p. 2. t. 13. R. 11. ex Sanch. & Sancio*, peccare mortaliter, si nolit absolvere, quando de mortali confessio fit, tamen si non sit proprius ejus Confessarius.

IV. Non sunt dammandi, qui adeunt varios Doctores, donec unum reperiant faventem sibi: dummodo is prudens ac pius, & non singularis habeatur. Ratio est, quia intendunt sequi opinionem probabilem. Ita *Sanch. l. 1. c. 9. n. 24. Bon. & alii contra Navarrum.*

V. Superiori præcipienti secundum opinionem probabilem, subditus tenetur obedire, etiam contra propriam probabiliorem ac tutiorem, v. g. si paululum ægrotus, probabilius & tutius putes te teneri ad jejunium, comedere tamen debes, sequendo Superioris sententiam minus tutam & probabilem. Ratio, quia in dubio præsumitur pro superiore. *Laym. l. 1. t. 1. c. 5. n. 11. & 12.*

VI. Potest Advocatus suscipere patrocinium causæ probabilis, etsi judicet contrariam probabiliorem. Ita *Laym. Bon. q. 4. p. 9.* Ratio, quia utraque pars habet jus proferendi suas causas in judicio. *vid. infra l. 3. c. 3. dub. 3.*

Dixi 2. in responsione, *seclusa injuria*, quia si periculum sit, ne proximo fiat damnum aut injuria, locum habet axioma: *In dubio tutior via eligenda est.* Unde resolvuntur hi Casus.

I. In administratione Sacramentorum non semper licet sequi sententias speculative probabiles,

maximè circa valorem Sacramenti: sed quo ad ea, quæ à Ministro præstanda sunt, utendum est sententia securiore, & materia ac forma certa, v. g. in Baptismo. Ratio est, quia licet præcise operationem spectando, Minister non peccaret, sequendo opinionem probabilem, nec Sacramento irrogaret irreverentiam: quia tamen effectus Sacramenti, ut remissio peccatorum, & infusio gratiæ, dependet à vera materia & forma, graviter proximo noceret, ideoque peccaret, qui pro materia certa adhiberet dubiam. Excipitur tamen casus necessitatis, in quo Sacramentum cum dubio valoris, potest præberi sub conditione, v. g. Baptismus morituro in aqua rosaceæ mixta, si naturalis desit, quia tum proximus juvari debet ut potest: & ex duobus malis minus eligendum. *vid. Laym. hic & Suar. t. 4. d. 26. f. 6. Bec. c. 4. q. 9.*

II. Medicus & Chirurgus sequi debent tutiora & probabiliora: nec uti possunt, v. g. explorandi gratia, medicamento probabili, multoq; minus dubio, si certum habeant. *Sanch. Bon. l. Bald. de conscientia dubia, vid. infra l. 5. c. 3. dub. 7.*

Dixi si adhuc sit probabilis: quia si probabilitatem amiserit, ob aliquod decretum in contrarium, vel gravem censuram, vel rationem gravem de novo inventam, quæ difficulter refutanda videatur, non habet locum responsio. *Vnde resolvitur hic Casus.*

Non licet nunc absolvere pœnitentem absentem, etsi plures Doctores ante hac id senserint: horum enim sententia nunc est abolita, & probabilitatem, si quam habuit, amisit, præcipue accedente

dente decreto Clementis VIII. *Bon. l. c. n. 17. & alii communiter.*

DUBIUM III.

An in dubio tutior pars sit eligenda?

Respondeo. Qui in dubio constitutus, post diligens examen se nequit resolvere, non tenetur semper eligere partem tutiorem, sed potest amplecti partem faventem suæ libertati, (etiam minus tutam) dummodò sit in possessione suæ libertatis; juxta illud axioma: *In dubio melior est conditio possidentis.* Ratio est, quia talis non agit temerè, cum utatur suâ libertate: quod cuiuslibet licet, quamdiu non constat esse ea privatum, cum eam, ut cætera externa bona, possideat. Proindeque volenti obligationem imponere, quæ libertate privet, incumbit probatio obligationis contractæ, juxta *reg. II. in. 6.* Neque huic responsioni obsta: axioma contrarium, *In dubio tutior via est eligenda;* quia id intelligitur, si ex una parte sit dubium, ex altera certum, tunc hanc esse eligendam: quod si autem utraque pars tuta sit, axioma universim non est præcepti, sed consilii, ut *Navar. Sanch. Bonac. tom. 2. d. 2. qu. 4. p. 9. n. 21. Laym. l. 1. t. 1. c. 5. §. 4. Fil. n. 157. & 160.*

Porro pro regula cognoscendi, quis sit possessor, attendendum est, pro quo stet præsumptio in foro externo: is enim censetur possidere: præsumptio autem censetur stare pro ea parte, quæ onus probandi in aliam transfert. *Bard. di. 5. c. 5.* Unde cum *Sanch. Lay. l. c. & aliis, resolvuntur Casus sequentes.*

I. Dubitatur post sufficientem diligentiam adhibitam, an lex sit imposita, v.g. jejunii; item, an votum, vel juramentum sit emissum: non obligatur dubitans. Ratio, quia cum lex & votum obligent, debeant sufficienter proponi, meritò hic præsumitur non esse; ideoque dubitans manet in possessione suæ libertatis. *Sanch. rez. Fil. Lay.* Contrà verò si vovisse constet, & dubitetur an satisfecerit, tenetur satisfacere; quia tunc votum est in possessione. Similiter dubitans an Horas legerit, tenetur legere, quia præceptum est in possessione. Ita *Sanch. Lay. Bonac. l.c. Fil. n. 163.*

II. Qui certus est de lege & voto, dubius tamen, an & quid comprehendatur lege, aut voto; ut si sciat se vovisse religionem, dubitat autem utrum certam, an verò in communi tantum; Item, vovit abstinere à copula, dubitat verò an omni, an ab illicita tantum: non tenetur voto, quoad partem, de qua dubitat.

III. Si constat de lege, dubium autem sit, an recepta vel abrogata, vel tu ab ea eximaris: teneris lege. Ratio, quia cum constat de lege, pro ea stat præsumptio, & possessio: proindeq; alleganti eam non esse receptam, vel abrogatam, incumbit onus probandi, ideoque dum non probat, lege tenetur. *Lay. l. 1. t. 4. cap. 3. Sanch. Fil.* contra *Salus & Azor*, qui docent, si dubites, an lex sit accepta, ea te non teneri.

IV. Qui dubitat, an vigesimum primum annum expleverit, non tenetur jejunio, quia libertas est in possessione. Contrà verò res habet, si dubi-

dubites de ætate ad ordinem sacrum, vel benefici-
cium requisita; quia præsumptio & possessio est
pro præcepto: ideoque non potes recipere, do-
nec de ætate constet. *Lay. l. c. num. 35. Sanch. d.*
40. & 41.

V. Si cras sit jejunium, & post examen dubi-
tas, an sit audita duodecima noctis, potes cenare,
& carnibus vesci; quia libertas est in possessio-
ne. Contra verò, si hodie sit jejunium, & dubitas
an sit duodecima noctis, non licet; quia præcep-
tum est in possessione, cum constet hodiernum
diem esse jejunii, & dubium sit, an transactus, *San-*
Laym. l. c. Quæ omnia intellige de dubio strictè
sumpto: si enim sit ratio dubium deponendi, v. g.
quia aliqua horologia sonuerunt duodecimam,
alia non cessat ratio data. Cum enim duo horolo-
gia sint quasi duo Doctores, seu opiniones pro-
babiles, licet utrumlibet sequi, nisi sciam unum
errare. *Laym. & alii communiter.*

VI. Si dubites, utrum mediam noctem cœ-
nando excesseris, vel masticando aliquid degluti-
veris, non licet celebrare, vel Eucharistiam sume-
re. *Sanch. l. 2. de matrimonio, d. 41. n. 40. Fagund.*
p. 3. l. 3. c. 5. num. 18. tum, quia lex jejune sumen-
di est in possessione: tum, quia gravis est irreve-
rentia. Quamquam contraria sententia Layman-
no *l. 1. t. 1. c. 5. n. 36.* probabilis; Dianæ verò *tom.*
1. tr. 4. de Sacram. R. 29. tuta etiam in praxi videat-
ur; eò quòd lex Ecclesiastica, in casu dubio,
non videatur tam arctè constringere conscientias:
&, in dubio factum præsumi non debet:
neque censeatur irreverens, qui juris præ-
sum-

sumptionem sequitur, vide infra *lib. 6. tr. 3. c. 2. d. 2. a. 2. c. de Lugo d. 15. n. 41.*

VII. Si post contractum bonâ fide matrimonium, dubium de valore superveniat, quod post veritatis inquisitionem depelli non possit, debitum non tantum reddi, sed etiam exigi potest: quia dubium superveniens bonæ fidei possessori obesse non debet, vide *Sanch. l. 2. de matr. disp. 41. n. 47. Bonac. l. c.*

VIII. Qui certus est de debito, & dubitat, an solverit, tenetur solvere. *Suar. Vasq. Lugo, Dian. pag. 2. tom. 6. misc. R. 49.* nisi etiam creditor dubitet; tunc enim *Tan. in 1. 2. d. 2. q. 6. du. 4.* putat non teneri: quod *Laym l. 1. tr. 1. c. 6.* ita limitat, ut teneatur non ad integram solutionem, sed partem ejus, pro qualitate dubii: quod *Dian. p. 4. tom. 3. R. 32.* amplectitur ut probabile.

CAPUT III.

Quid Conscientia scrupulosa, & quid in eâ agendum?

Resp. I. Scrupulus est inanis apprehensio, & hinc ortus timor & anxietas, alicubi esse peccatum, ubi non est. Ita communiter, *Navar. Azor, cateri.*

Resp. II. Licet operari cum Conscientia scrupulosa, manente scrupulo, dummodò judicetur esse scrupulus, & ut talis contemnatur. Neque tamen opus est, ut ad singulos actus formetur hoc expressum judicium, quod sit scrupulus; sed sufficit, quod contra eum agat ex habituali, vel virtuali judicio, ab experientia præteritorum actuum.

Ratio

Ratio est, quia talis nulli periculo se exponit; cum ad bene operandum sufficiat iudicium probabile aliquid licere: scrupulus autem cum ex levi fundamento procedat, non tollit iudicium practicum probabile. *Sanch. l. 1. c. 10. Reg. Beca. Fil. n. 176.*

Resp. III. Signa Conscientiæ scrupulosæ sunt: I. Pertinacia iudicii, quâ doctorum consiliis non acquiescunt: unde varios consulunt, & fatigant, ac tandem nullius iudicio stant, nisi suo. II. Ex levi apparentia frequens iudiciorum mutatio: unde oritur in agendo inconstantia. Sic v. g. in Horis legendis aliquando decies mutabunt iudicium, de lecto vel non lecto aliquo versiculo. III. Quod ex priore procedit, perturbatè agere, & cæco quodam modo in externis actionibus versari. IV. Habere reflexiones extra-vagantes infinitarum circumstantiarum. V. Timere in omnibus peccatum, ac contra sapientum, & proprium sæpè iudicium, esse inquietum. VI. Si Confessarius iudicet te esse scrupulosum. VII. In particulari signa scrupuli præsentis sunt hæc duo. 1. Si per illum experiaris te nimium angere, & turbari. 2. Si alias expertus sis, te similia apprehendisse sine fundamento.

Resp. IV. Remedia Conscientiæ scrupulosæ sunt. I. Scrupulos contemnere, contra illos agere, nec cogitatione fovere. II. Iudicio Confessarii, vel alterius viri docti accipere, acquiescere, non recurrendo ad eum in singulis actionibus; sic enim se, & illum fatigant, cum scrupulorum incremento: sed accipiendo ab eo generalia principia

cipia, à quibus nullius scrupuli caussa, imò nullo modo, recedat. Etsi enim alterum errare contingeret: quia tamen hoc faciendo agit, quod in se est, non peccabit. III. Bonorum vitam & consuetudinem, tanquam regulam intueri. *S. Ant. Sylv.* IV. Assuefacere se ad sequendas sententias mitiores, & minùs etiam tutas, *Fil. c. 4. n. 122.* V. Non judicare quidquam esse mortale, nisi certò sciat, *Azor, l. 2. cap. 20. Vasq. Sanch. Fil. 1. 2. c. 4.* VI. Nunquam otiosi; quia otium implet phantasiam cogitationibus scrupulosis. VII. Destruere causas scrupulorum; v. g. melancholicus evacuet medicamentis atram bilem: pertinax frangat suum judicium: superbus prudentiæ non confidat: rudis instructionem petat: timidus meditetur bonitatem Dei, quæ non imponit præcepta redigentia ad insaniam. VIII. Nosse scrupulorum privilegia; ut, 1. quod non teneatur in agendo adhibere examen & diligentiam, nisi valde mediocrem; nec tantam; quantam alii: & quòd, dum angit scrupulus, nec suppetit consilium, possit liberè agere quod vult, nisi certum & evidens sit esse peccatum, vide *Vasq. in 1. 2. d. 57. 2.* Quòd nihil teneatur repetere ex præteritis confessionibus, nisi certò sciat illud esse mortale, & se ritè confessum non esse. Non est autem certus, quamdiu dubitat. Unde suadet *Laym.* ut scrupulosus nunquam confiteatur dubia, & scrupulos. Et *Sa. V. Dubium, Sanch. Azor, &c.* dicunt non teneri confiteri, nisi quæ jurare possit esse mortalia, & nunquam esse confessum. Ratio utriusque privilegii

legii est, qua in scrupuloso, ex nimio timore peccandi, turbatur ratio, ut non possit rectè rem examinare. Unde esto aliqua confessus non fuerit, non tenetur tamen cum tanto damno, & periculo anxietatis perpetuæ, procurare integritatem confessionis, cum ab ea minores sæpè difficultates excusent, ut notat *Köning. Lay. Bon. Azor. Bec. IX.* Confessarius non permittat confiteri, vel proponere scrupulos, vel dubia, (maximè, si semel ad fatietatem audiverit) quia alioqui nunquam fontem scrupulorum exhauriet, *vid. apud Lay. hic. c. 6. Filliuc. hic. l. 2. de matr. d. 4. Azor. t. 1. l. 2. cap. 20. Bresserum l. 6. toto. Bec. pag. 2. tom. 1. cap. 4. Bonac. d. 3. q. 4. p. 9.*

TRACTATUS SECUNDUS,

De regula externa actuum humanorum, scilicet Legis.

CAPUT I.

De natura & obligatione Legis in genere.

DUBIUM I.

Quid sit Lex, sive Præceptum?

Respondeo. Lex, & Præceptum, prout hic indistinctè accipitur, est recta agendorum, aut omittendorum ratio. Interim, cum à superiore non communitati, sed alicui tantum, aut aliquibus in particulari aliquid præcipitur

tur

tur, non appellatur Lex, sed Præceptum tantum; *Suar. Lay. Bon. d. 1. q. 1. p. 1.* Unde resolve.

I. Ad Legem, seu Præceptum quis tenetur; non ad Consilium: cum hoc tantum dirigat, illud etiam obliget, *ibid.*

II. Cum iniqua lex est, & contra rationem, non obligat, quia deficit à rectitudine, *ibid.*

III. Cum dubium est de justitia, teneris lege: quia legislator possidet jus præcipiendi; idemque regitur altiore consilio; ac potest habere rationes subditis occultas. Addit *Suar.* etiam obligare, licet contra justitiam legis sint rationes probabiles: quia alias nimia daretur licentia legibus non parendi, cum vix possint esse tam justæ, quin aliqua apparens ratio dubitationem movere possit. *Suar. l. 1. c. 9. Bonac. p. 8. n. 11.*

IV. Leges & sententiæ latæ à tyrannis, obligant, si ij pacificè regna possideant, & à Republica tolerentur. Nec obstat, quod sententia judicis illegitimi dicatur esse nulla: id enim verum est de sententia, prout est præcisè à tyranno; non autem, prout est à voluntate, saltem interpretativa & implicita Reipublicæ, quæ dum tyrannum, & judices ab eo constitutos repellere nequit, tacitè confert iis potestatem gubernandi, eorumque leges & acta ratificat, *Less. l. 2. c. 29. d. 9. Salas. d. 10. f. 3. n. 14.*

V. Non tenetur quis ad legem, nisi promulgata sit, sive denunciata. *D. Tho. p. 2. q. 90. Lay. lib. 1. t. 4. c. 3. Molina, Salas, Suarez, & alii communiter.*

DUBIUM II.

Quotuplex est Præceptum?

Respondeo. Præceptum dividitur 1. universaliter, in Affirmativum, & Negativum. Illud est, quod bonum præcipit: hoc, quod malum prohibet. Differunt inter se, quòd Affirmativum obliget quidem semper, sed non ad semper, seu, non pro omni tempore, v. g. Honorandi sunt parentes; non semper, sed suo tempore. Negativum obligat, & semper, & ad semper, *vid. Bec. in 1.2. t.3. c.1. q.3.*

2. In Naturale, & Positivum. Præceptum Naturale, sive juris nature, est dictamen, seu iudicium nostræ rationis, quo per lumen nobis ab authore naturæ impressum statuimus, quid agendum, & quid vitandum sit, quale est illud: Bonum est faciendum; malum fugiendum. Ex quo præcepto generali particularia, v. g. Deum esse colendum, nemini faciendam esse injuriam, imò omnia præcepta Decalogi, (excepta circumstantia *Sabbati*) multa; alia derivantur. Præceptum Positivum, seu Juris Positivi est, quod libera Dei, vel hominum voluntate positum est, & ex eadem dependet. v. g. Præceptum de Baptismo, jejuniis quadragesimali, &c.

Porro quomodo Præcepta Positiva mutari & variari possint, ac soleant, naturalia verò semper maneant, vide *apud scholasticos, & Less. l.2. de Ure & Inst. c.2. dub.2.*

Resp. II. Præceptum Positivum dividitur in præceptum Juris divini, quod scilicet à Deo traditum

ditum est; & in Juris humani, quod ab homine. Positivum divinum dividitur in præcepta Veteris & Novæ Legis. Lex Vetus continebat præcepta moralia, cæremonialia, & judicialia, de quibus, *vid. D. Tho. 1. 2. d. 3.* Lex nova continet præcepta supernaturalia fidei, & Sacramentorum. Positivum humanum dividitur in præceptum Juris Ecclesiastici, sive Canonici, quod autoritate, Ecclesiæ scilicet, Summi Pontificis, aut Concilii statutum est: & Juris Civilis, seu Politici, quod fundatur in potestate seculari.

DUBIUM III.

An vis & substantia Legis Positivæ dependeat ab acceptatione communitatis?

Respondeo. Etsi ita sentiant Canonistæ: item *Navar. Azor. &c. citati à Laym. l. 1. tr. 4. c. 3.* eò quod ponant, leges hac tacita conditione ferri, si à populo fuerint acceptatæ, alioqui vim, seu obligationem, non habituras. Verior tamen sententia est Theologorum, leges absoluti Magistratûs non pendere à populi acceptatione, & consensu; sed max ut legitimè promulgatæ sunt, obligare populum ad recipiendum: præsertim in legibus Pontificis, qui suam potestatem non accepit à populo, sed Christo. *Vasq. Suar. Molina, &c.* Unde à *Laym. l. c.* resolvuntur hi Casus.

I. Episcopis ex officio incumbit, novas leges Pontificias, (ut Principibus, Imperatoriis,) promulgare per suas dioceses, atque in usum deducere.

II. Si

II. Si lex in Provincia promulgata sit, sed à majore parte populi non accipiatur, nec observetur, tunc, si legislator id sciat, & taceat, censetur hoc ipso legem revocare. Si verò id sciat, & urgeat observationem, quisque tenetur eam servare; quia potius caput suum, quàm reliqua membra sequi debet.

III. Si Princeps nesciat non recipi, nec deduci ad usum, durat legis obligatio, donec elaboratur decennium: quo elapso, præscriptum est contra eam, sive Imperatoria sit, sive Pontificia, & tunc non amplius obligat. Uti & Lex Ecclesiæ, etsi semel recepta sit, aboletur per præscriptionem, sed annorum plurium, nempe quadraginta.

Navar. Az. Suar.

IV. Si tu legem promulgatam paratus sis suscipere, & datâ occasione etiam observes; sed alii plerique è communitate non recipiant, nec recepturi videantur, tunc saltem ab ea excusaberis per discretionem.

V. Etsi primi Episcopi fortè peccarint, non recipiendo legem, & in usum deducendo, successores tamen eorum, si post longum tempus videant non observatam, credere possunt esse sublatam per præscriptionem.

VI. In dubio, num lex recepta sit, nec ne, præsumendum est pro ipsa; quia factum in dubio præsumitur, si de jure faciendum erat, *vide Azor. lib. 5, c. 4. Laym. hic. c. 3. Sal. de reg. d.*

ff. 13. s. 3.

DU-

DUBIUM IV.

*An Præcepta etiam humana obligent
sub peccato, & quali?*

Respondeo. Cum Deus sit Dominus noster, atque etiam Superioribus parere nos iusserit, non solum ipse, sed & illi nobis præcipere possunt, & præcipiunt, tum sub pœna, tum etiam sub culpa, sive peccato; idque gravi aut levi, prout & rei præceptæ ad intentum finem necessitas, & materiæ quantitas, & eorum voluntas sese habent, quæ ex eorum verbis, circumstantiis, aut prudentum æstimatione solet colligi. *Ita Theologi communiter. S. Tho. Suar. Salas, &c.*

Unde resolvuntur hi Casus.

I. Graviter peccat, qui deliberatè & in materia magna violat præceptum aliquod Decalogi vel Ecclesiæ.

II. Cum res levis est, non peccat mortaliter transgrediens, etsi superior sub mortali præceperit; quia id eum posse negant, *Suar. Laym. & alii ex communi*, v. g. ne quis frangat silentium, ne edat uvam, ut claudat ostium, &c. quia est res parva, & incapax tantæ obligationis. Nec ipse Deus in materia parva sub mortali obligat. *vid. Less. l. 2. c. 4. d. 9. Salas d. 10. f. 7.*

III. Aliud esset, si materia aliàs levis fieret gravis, ratione circumstantiarum, ut, v. g. contemptus, scandali, magni boni communis, vel finis à legislatore intenti. Sic abstinentia à pomo in Paradiso in se quidem parva, gravissima tamen erat

erat ex circumstantia finis, *Suarez. lib. 3. c. 5.*

IV. Quando materia est gravis, potest superior præcipere sub culpa tantum levi: quia sicut potest nullo modo obligare, non præcipiendo; ita etiam potest obligare sub veniali tantum. Ita *Suar. Less. l. c. contra Vasq.*

V. Potissima signa, ex quibus colligi possit, an lex obliget sub gravi culpa, sunt hæc: I Si materia sit gravis, & non constet in contrarium de voluntate præcipientis. Unde *Cajet. in sum. ver. Cler. docet*, Clericos tantum peccare venialiter, dum contra præcepta Juris positivi, aves & canes sequuntur ad venandum. II. Si verba magnam vim habent, ut, jubemus, interdicimus, in virtute S. obedientiæ, vel vi voti, aut juramenti, vel graviter mandamus, &c. III. Si poena magna adjiciatur, ut excommunicationis, depositionis, maledictionis æternæ, exilii perpetui, mortis, &c. IV. Si ita fert usus & consuetudo, interperitos & timoratos: quia consuetudo est optima legum interpretis, ut patet in lege jejunii Ecclesiastici, & abstinentiæ à carnibus, item communionis annuæ, quas graviter obligare probat *hic Tolet. Lay. c. 14. n. 4. Bonac. p. 7. §. 4.*

C A P U T II.

De subjecto, cui datur Præceptum.

DUBIUM I.

Qua persona praeceptis obligentur.

Resp. Soli subditi ratione utentes obligantur, ita ut eorum transgressione peccent. Quod

Quod addo, propter ebrios, & ad tempus amentes, qui etsi verè iis obligentur, eorum tamen violatione non peccant, defectu advertentiæ rationis, & consensus. Pars prior est communis, & certa. *Fil. tr. 21. cap. 11. qu. 10. Bonac. p. 6. & c. Lay. l. 1. tr. 4. cap. 10.* Posterior est eorundem. Cujus ratio est, tum, quia præceptum cum sit directivum, supponit usum rationis: tum, quia obedientia tantum est eorum, qui ratione & voluntate utuntur: Neque aliàs transgressio ad culpam imputari posset. *Vnde resolves hos Casus.*

I. Legislatores non tenentur suis legibus, ut sic, quoad vim coactivam, & pœnam, sive directè: indirectè tamen, & quoad vim directivam, & ex æquitate quadam, tenentur se tanquam caput, membris conformare. Ita *S. Tho. q. 96. a. 5. ad 3. Syl. Suar. Bon. Laym. l. 1. t. 4. c. 9.* contra *Az.* Tenentur etiam in contractibus, cum reliquis pari conditione uti *vid. Fill. t. 21. cap. 5.*

II. Infideles non baptizati, etiam catechumeni, non obligantur præceptis Ecclesiæ: obligantur tamen hæretici, & alii, qui per Baptismum Ecclesiæ semel sunt subjecti.

III. Etsi pueri ratione utentes, legibus iis Ecclesiæ, quarum materia eorum ætati est conveniens, v. g. confessionis annuæ, secundum *Navar. Henric. & Azor.* item abstinentiæ à carnibus, auditionis sacri, secundum *Sanch. & c.* obligentur, quoad culpam; non tamen quoad pœnas ordinarias, nisi sint puberes, quales sunt masculi anno decimo quarto, puellæ duodecimo, absoluto. Ita *Sotus, Vasq. de pœn. q. 90. a. 2. Salv. Censura.*

IV. In-

IV. Infantibus non baptizatis, & perpetuò amentibus licitè dantur carnes diebus veneris, & imponuntur opera servilia festis; non tamen ebriis, cum legi maneant subiecti; uti nec licitè irritantur amentes ad blasphemandum, lædendum, &c. eò quòd talis actio tribueretur principali agenti, qui alterius opera uteretur, quasi instrumento, v. *Lay. l. 1. r. 4. c. 10. Bonap. 6. c. San. l. Mor. c. 12.*

V. Clerici, cum jure divino sint exempti de potestate civili, ut docet *Bell. l. 1. d. Cleric. c. 28.* non tenentur legib. civilibus directè, & quoad vim coactivam. Unde nec à Principe Seculari puniri possunt. Cum tamen sint membra Reipubl. & alioqui communis æquitas servari non posset, tenentur indirectè, & quoad vim directivam, legibus communibus iis, quæ ad bonum commune spectant, & eorum statui non repugnant; quales, verbi gratia, sunt leges prohibentes, vel irritantes contractum (nisi hæ sint pœnales, tunc enim quia vim coactivam obtinent, eos non ligant,) ideoque peccant contra justitiam, & ad restitutionem tenentur, si frumenta, v. g. vel alia vendant, ultra pretium è Principe statutum. *Ita Molina. Suar. Sal. Tan. vid. Laym. loc. c.* quia Jus Naturæ exigit ut vendant pretio justo: tale autem censetur, quod decernitur lege.

DUBIUM II.

An Peregrini teneantur legibus sui domicili, dum ab eo absunt.

B

Sup-

Suppono I, Præceptum aliud esse locale, quod scilicet certo tantum loco, urbe v. g. vel Parochia obligat; aliud universale, seu juris communis, quod totam ferè Ecclesiam obligat.

Suppono II. Peregrinos propriè dici eos, qui aliquo veniunt animo non manendi, sed tantum subsistendi ad aliquot dies, vel summum per minorem anni partem, ut mercatores, viatores: non autem studiosi, neque ancillæ, quæ veniunt ad serviendum.

Respondeo. Non obligari, *ita Navar. Sanch. Less. l. 4. cap. 3. dub. 8.* Ratio, quia præcepta localia per se & directè respiciunt territorium, eique sunt affixa, atque adeo non obligant nisi existentes intra illud. Lex enim ita fertur; v. g. Festum illud tali loco celebretur: ideoque hic valet illud: *Si fueris Roma, &c.* Addit *Laym. c. II.* præceptum locale exspirare etiam intra proprium territorium in loco exempto, quod is æquiparetur loco sito extra territorium. *Ex quibus resolvit hos Casus.*

I. Si Episcopus sub pœna Excommunicationis vetet lusum aleæ, non obligantur Clerici ludentes in loco exempto à jurisdictione Episcopi. *Bon. p. 6. Lay. cap. II. n. 5.*

II. Si quis die jejunii, aut festo, sit in loco alio, non sui territorii, aut exempto, ubi tunc non est jejunium, aut festum, potest ibi comedere, exercere servilia, *Laym. l. c. cap. II. n. Bon.*

III. Id etiam habet locum in præceptis juris communis, si in loco isto sint usu abrogata, vel non recepta, vel habeatur privilegium. Quare potes

potes v.g. Mediolani primis quatuor diebus quadragesimæ vesci carnibus, cum id ibi liceat. Item in Belgio, sabbathis intra Natiuitatem & Purificationem, vesci carnibus: item in loco, ubi Tridentinum non est receptum, validè (etsi non licet) inire matrimonium clandestinum, *Suarez. Sanch. l. 1. cap. 12. Less. &c.*

IV. Potest quis discedens manè ex oppido, ubi non est jejunium, vesci carnibus, etsi meridiè rediturus sit domum, ubi est jejunium; nec tunc ubi domum venerit, tenebitur ad seruandum jejunium ista die, cum illud jam violauerit, ideoque seruire non possit: tenebitur tamen domi ad abstinentiam à carnibus, cum illa adhuc possit ibi seruari, eò quòd sit diuidua. *vid. Sanch. l. c. Less. c. 12. d. 8.*

V. Si quis abiturus est loco, ubi est jejunium, sciatque se certò peruenturum vesperi ad locum, ubi non sit jejunium, tunc etsi non possit ibi vesci carnibus, unde abit; (cum ista abstinentia sit diuidua) potest tamen ibi mane ientare, & meridiè prandere, ut contra quosdam docet, *Less. & Sanch. supra.*

VI. Probabile etiam est, & in conscientia securum, quòd docet *Sanch. lib. 3. de matrim. d. 18. & 1. mor. cap. 12.* contra *Nav. Suar.* peregrinos, antequam excedunt proprio territorio, non teneri implere præcepta, quæ eos ibi deprehendunt; v.g. non teneri cum manè audire sacrum die festo, qui ante prandium venturus sit aliò, ubi non sit festum: quia si mansisset suo loco, ubi præceptum obligabat, poterat differre ad id tempus

pus: quando autem pervenit ad alium locum, desinit obligari. Nec obstat, quòd prævidens impedimentum teneatur prævenire; quia id tunc tantum verum est, quando manente vi præcepti quis est impediendus: hic autem ab obligatione præcepti absolvitur. Contraria tamen sententia, tanquam magis pia, suaderi potest; nisi quid obstet. *Sanch.* 1. *mora. cap. 12. & l. 3. de mar. d. 18. n. 21.*

DUBIUM III.

An peregrini & vagi teneantur præceptis locorum, in quibus morantur?

Resp. Regulariter non tenentur præceptis specialibus illorum locorum. Ita *Laz. Sanch. Azor, Köning. Less. Regim. Fill.* contra *Navar. Suar. Sa. & c.* (& quoad vagos, etiam contra *Bon. & Sanch.*) Ratio est, quia non potest dari ulla ratio hujus obligationis, cum illi non sint subditi, vel locis, vel superioribus, quorum tales leges fuerunt, ideoque extra eorum jurisdictionem. Nec obstat 1. eos nullis partialium locorum statutis, sed solo jure communi teneri; quia id non est absurdum. Nec 2. quòd vagi, ob delicta admessa, puniri possint: hoc enim consuetudo recepit, ne scelera maneant impunita.

Dixi 1. *regulariter*, quia tenentur quibusdam legibus, maximè quarum violatio cederet in damnum, & injuriam illius loci, in quo morantur, ut etiam iis, quæ sunt de contractibus celebrandis. *Vnde resolves hos Casus.*

I. Tales non tenentur audire Missam, & possunt

sunt opera servilia exercere die istic festo; non tenentur jejunare nec abstinere à carnibus, quando istic est jejunium, & domi suæ non est. Intellige utrumque, secluso scandalo, propter quod Episcopus loci punire posset. *Laym. l. c. t. 3. c. 12. num. 4.*

II. Peregrinis non licet frumenta evehere, vel vendere, supra pretium ibi statutum, noctu arma ferre, &c. si talia ibi prohibita sint. *Panorm. Reg. Sanch. n. 30.*

Dixi 2. *præceptis specialibus*: quia si domi tuæ consuetudine derogatum sit alicui præcepto juris communis, & aliò venias, ubi illud viget, eodem obligaberis. Ratio est, quia lex juris communis est universalis, & obligat omnes sine ordinae ad locum. *Laym. c. 12. n. 3. Unde resolvitur hic Casus.*

Belga aliquis veniens Coloniam, v. g. tenetur istic sabbathis inter Nativitatem Christi, & Purificationem, abstinere à carnibus; quia privilegium ejus comedendi tunc carnes, non est personale, sed locale: ideoque expirat extra locum. *Laym. l. c.*

DUBIUM IV.

An Peregrini teneantur præceptis juris communis, si non sint in usu in loco, ubi morantur?

Resp. Non teneri. Ratio est, quia tunc valet privilegium locale, quo frui possunt omnes, qui in loco morantur. *Ita San. I. mor. c. 12. Suar. Lay. &c. Unde resolvuntur sequentes Casus.*

B 3

I. Si

I. Si Germanus per Hispaniam transeat, potest sabbathis vesci intestinis animalium. Idem si per Belgium, aut Mediolanum iter habeat, potest inter Nativitatem Christi, & Purificationem, in Belgio sabbathis, Mediolani verò quatuor primis diebus Quadragesimæ carnis vesci. *San. Suar. Bonac. p. 6. n. 61.*

II. Si quis ex Diœcesi Catholica, v.g. Hildesio, ubi vetus Calendarium adhuc est in usu, veniat in aliam, ubi novum est receptum, v.g. Monasterium; potest, si ibi Quadragesima præterit, carnis vesci, ut docet *Sanch. l. c. Salas, n. 69, Bonac. n. 64. Less. l. 4. cap. 2. d. 8.* qui tamen contrariam sententiam suadet in praxi, licet hæc tuta sit, ut etiam docet *Laym.*

Addidi *ex Diœcesi Catholica*: quia si Catholicus veniat in terras hæreticorum, ubi alii Catholici non sunt, tenetur ibi servare novum Calendarium, ad vitandum scandalum, & contemptum Ecclesiæ Catholicæ. *vid. Lay. l. 1. t. 4. c. 11. n. 8.*

CAPUT III.

De modo, quo observanda sunt præcepta.

DUBIUM I.

An debeant impleri ex charitate?

Resp. Possunt impleri sine charitate, nisi hanc in substantia includunt; ut v.g. præceptum dilectionis DEI. Ratio, quia tantum præcipitur substantia actus inclusi in præcepto, v.g. ut honoretur parens, non autem finis, modus præcepti, ut

ut docet *S. Thom. 1. 2. q. 100. a. 10.* Interim certum est, requiri charitatem in operante, ut impletio præcepti sit meritoria, juxta *1. Cor. 13. Si linguis hominum loquar. S. Thom. Suar. Sanch.* Unde resolvuntur sequentes Casus.

I. Si quis jejunet, vel intersit sacro, ob vanam gloriam, vel etiam ut furetur, potest nihilominus implere præceptum, etiam peractum ex circumstantiis peccaminosum: quia implet substantiam illius præcepti, licet peccet contra aliud, cui finis ille malus opponitur, ut docet *Sanch. 1. mor. c. 14. Lay. l. 1. t. 4. c. 4. n. 6. Card. de Lugo dis. 22. s. 2. n. 23.*

II. Simili ratione impletur votum, juramentum DEO factum, pœnitentia sacramentalis, licet actus ipse sit peccatum *Idem l. cc.*

DUBIUM II.

An ad impletionem præceptorum, requiratur intentio iis satisfaciendi.

Resp. Quod non. Ita *Sanch. Vasq. 1. 2. q. 100. a. 9. & alii communiter.* Ratio est, quia lex tantum præcipit liberam operis externi executionem, v. g. auditionem sacri; non autem, ut alio peculiari actu quis velit, vel intendat præcepto satisfacere, sive, ut alii loquuntur, præcepta non obligant ad obedientiam formalem, hoc est, ut aliquid fiat quia præcipitur, sed tantum ad materiale, sive ut fiat quod præcipitur. *vid. infr. l. 3. r. 3. c. 1. d. 3.* Unde resolvuntur sequ. Casus.

I. Qui alicujus præcepti immemor, illud implevit, v. g. ignorans esse diem festum, liberè tamen interfuit sacro, is satisfecit, Neq; ut quidam

volunt, necesse est, ut postea intelligens esse diem festum, velit tunc satisfacere per Missam auditam, quia implevit substantiam actus præcepti. *S. Tho. Hen. Fill. t. 1. c. 7. q. 7.*

II. Is votum, juramentum, & pœnitentiam sacramentalem verè implet, qui opera promissa, vel injuncta exequitur, etsi non habeat intentionem implendi; modò tamen non applicet ea pro alia re. Ratio, quia vota, &c. sunt leges quasi particulares, quas homo sibi, vel alteri imponit; unde tantum obligant ad substantiam actus. *Suar. An. Less. Lay. n. 6.*

DUBIUM III.

An satisfaciat præcepto, qui faciens opus, expressè intendit per illud non satisfacere.

Resp. Satisfacit. Ita *Suar. Val. Vasq. l. c. & Less. l. 2. cap. 7. dub. 10.* contra *Navar. Azor, &c.* Ratio est, quia præcepta tantum obligant ad substantiam operis injuncti; ergò illa posita, non est in potestate operantis, ut non satisfaciat. Nec refert 1. quòd actus non operentur ultra intentionem agentis; quia id intelligitur, quando est in potestate operantis, v. g. satisfacere vel non. Nec 2. quòd, qui debet alteri centum, non satisfaciat obligationi, si liberali donatione det ducentos. Nec 3. quòd voto obligatus ad recitandum rosarium, si recitet animo non implendi, non satisfaciat. Ratio, quia hæc & similes obligationes proveniunt ex voluntate promittentis, qui sicut ab initio debitorem se liberè

con-

constituit, sic in debito liberè permanere potest: obligatio autem parendi legi, provenit ex voluntate legislatoris, ideoque non extenditur ultra ejus intentionem, & voluntatem, nempe ultra substantiam operis præcepti. *Kön. n. 309. v. Less. l. e. & Lay. hic.* Unde resolvuntur sequentes Casus.

I. Sacerdos, qui legit Horas non ea devotione, quâ voluit, ideoque proposuit ad satisfaciendum præcepto repetere, etsi deinde non repetat, satisfecit tamen præcepto. *Suar. Kön. Card. de Lugo, &c.*

II. Audiens sacrum die festo, quod scit esse ultimum, (vel, si non sit ultimum, intendens non audire aliud) licet intenderit non satisfacere, verè tamen satisfecit præcepto de audienda Missa, etsi peccarit contra aliud præceptum, quo quis tenetur esse subditus legislatori. *Cardin. de Lugo l. c.*

III. Is, qui sacrum audivit die festo, legit Horas Canonicas, absolvit poenitentiam sacramentalem, cum animo non satisfaciendi, non tenetur postea mutare voluntatem, ut velit per præcedens opus satisfecisse: quia verè satisfecit, *Sanch. Salas, d. 9. n. 33. Cardin. de Lugo de Euch. di. 22. f. 1. n. 21.* contra *Suar.*

DUBIUM IV.

An ad impletionem præceptorum requiratur intentio, seu voluntas faciendi id, quod præceptum est?

Q 5

Resp.

Resp. Quòd sic. Ratio est, quia cùm lex detur hominibus, non brutis, ideoque humano modo sit implenda, hinc impletio omnis præcepti, five humani, five divini, debet esse actus humanus conjunctus cum libertate, & voluntate operantis, id est, ut velit, five intendat facere hoc, quod est præceptum; v. g. audire sacrum, jejunare, &c. Est communis. *vid. Vasq. l. 2. q. 100. n. 9. Suar. Sanch.* Unde resolvuntur hi Casus.

I. Qui audivit sacrum die festo ebrius, dormiens, aut impositus quomodocunque, aut nefcius quid aggrederetur aut vellet facere, tenetur postea compos sui factus, audire aliud sacrum. *Suar. Sanch. Salas. d. 9. n. 11.*

II. Is, qui audivit sacrum, jejunavit, &c. profusus violenter coactus, non satisfecit; non enim fuit actus humanus, defectu voluntarii. *Vasq. Suar. Azor. Fill. n. 212.*

Dixi, *profusus violenter*: Quia si famulus, v. g. metu Domini, aut puer metu Magistri, sacrum audiat, (esto non sit auditurus, si Magister abesset,) is, etsi perversa voluntate illa peccet, præcepto tamen satisfacit. Ratio, quia metus non tollit libertatem. *San. Sal. l. c. Lay. l. 2. t. 4. c. 4. n. 12.*

III. Recitans Horas sola intentione legendi, vel addiscendi, non satisfacit, uti nec ille, qui vadit ad sacrum, tantum ut oculos pascat, cum alio colloquatur, vel expectet amicum. *Card. de Lugo l. c. n. 25.*

IV. Nec satisfacit is, qui tantum fide confitetur, v. g. orat, &c. quia non ejus fictio, sed opus præceptum est.

DU-

DUBIUM V.

An duplici præcepto, uno actu, vel diversis actibus, eodem tempore possit satisfieri?

Resp. I. Uno actu diversa præcepta simul impleri possunt: nisi aliud colligatur ex mente præcipientis. Patet ex praxi quotidiana: qui enim obligatur ad Horas ratione ordinis & beneficii, satisfacit una recitatione. *Sanch. l. 1. c. 14. Sal. Bon. p. 10.* Unde resolvuntur hi Casus.

I. Cùm Dominica & festum incidunt in eundem diem non teneris audire duo sacra.

II. Votum & Pœnitentia in confessione iuncta, plerumque non implentur per actum aliàs debitum; quia hæc plerumque non est mens votantis, & Confessoris. *v. Suar. tom. 4. in 3. p. San. 1. mor. c. 14.*

Dixi, *plerumque*: quia subinde Confessarii iungunt opus aliàs præceptum.

III. Qui alteri ex pluribus obligationibus, debet centum v. g. non satisfecit, si semel dat centum: quia in debitis iustitiæ, attenditur æqualitas rei ad rem: non potest autem unum centum, æquale esse debitis plurium centum. Unde in his alia est intentio, & mens obligantis. *Sanch. Sal. l. c.*

Resp. II. Potest quis eodem tempore diversis actibus duplici præcepto satisfacere, dummodo unum non impediatur alterum. Est communis. Et ratio, quia plerumq; temporū diversitas non præcipitur. *Suar. Az. p. 1. l. 7. c. 5. San. l. 1. c. 14.* Unde resolv.

I. Potest quis eodem tempore audire Missam in festo præceptam, & simul legere Horas, vel alias orationes, voto, aliâve ratione debitas. *Bon. p. 10. n. 8.*

II. Potest item, qui tenetur audire duas Missas, eas audire simul, imò etiam tres, ut docent aliqui, dum simul in pluribus altaribus fiunt. *San. 1. mor. cap. 14. n. 12. Major in 4. dist. 18.*

DUBIUM VI.

An, qui uno actu violat plura præcepta, committat plura peccata?

Resp. Si violet præcepta materialiter tantum diversa, ita ut licet sint plurium legislatorum, habeant tamen motivum formale idem, & versentur circa materiam eandem numero, cum iisdem circumstantiis, unum tantum peccatum committit: si verò præcepta sint formaliter diversa, ob motiva proxima specie distincta; vel versentur circa materiâ numero diversam, committet plura peccata; quia sunt obligationes, & malitiæ diversæ. *Ita Sanch. l. 9. de matr. d. 15. Vasq. l. 2. d. 9. Salas, Card. de Lugo d. 16. num. 245.* Unde resolvitur.

I. Qui non jejunavit die vigiliæ, incidentis in Quadragesimam, aut neglexit sacrum festo incidente in Dominicam, unicum commisit peccatum, satisque est confiteri de jejunio, & sacro uno: quia in his præceptis unica est ratio formalis, & motivum proximum, v. g. in priore maceratio carnis, in posteriore cultus Dei. *Lay. Sanch. Card. de Lugo l. 6.*

II. Qui

II. Qui violat votum, & juramentum, vel votum, & præceptum Ecclesiæ de eadem re, duplicem malitiam committit, ac proinde id in confessione explicandum est: quia voti observatio præcipitur, ut fides Deo debita servetur: juramenti autem, ne Deus vocetur in falsum testem: & sic duæ sunt hic rationes formales; uti & sunt in omissione Missæ, quæ & propter festum, & ex injuncta pœnitentia audiri debet. *Card. de Lugo l.c.*

III. Si ligatus cum ligata adulteretur, duplex peccatum injustitiæ committitur, unum contra propriam uxorem, alterum contra maritum adulteræ: uti etiam, si quis uno actu occidat plures, sunt plura homicidia; quia in istis materia est numero diversa, *Lay. l. 1. t. 2. c. 10. n. 3. Sanch. Card. de Lugo l.c.*

CAPUT IV.

Qua excusent à transgressione præcepti?

DUBIUM I.

An ignorantia excuset?

Resp. Si sit invincibilis, excusat; quia nemo peccat, nisi actu voluntario: hic autem cognitionem præsupponit. Si autem sit vincibilis, & culpabilis, non excusat; qualis est, cum poteras, & tenebaris scire, aut discere, & in mentem veniebat dubitare, nec studuisti intelligere. *S. Aug. S. Thom. Sanch. 10. mor. cap. 16. & ceteri communiter contra Palaum.* Unde resolvitur,

B 7

I. Si

I. Si quis die jejunii nihil cogitans de præcepto, coenat aut carnes comedat, non peccat: similiter in aliis; ut si occidas hominem, putans esse feram. *Bon. q. 8. p. 3.*

II. Si in aliqua re tantum ad veritas malitiam unius generis, illam solam contrahis, ut v. g. si quis cognoscat foeminam, quam scit non esse suam, ignorat autem esse consanguineam, is fornicationem tantum, vel adulterium committit, non incestum. *Lay l. 1. t. 2. c. 4. Bon. l. c.*

DUBIUM II.

An metus excuset?

Resp. Si ex metu facis, quod simpliciter malum est, peccas quidem; minuitur tamen per metum malitia: quia minuitur libertas. Interim sæpè fit, ut præcepta quædam non obligent, cum eorum observatio cederet in grave alicujus incommodum: & tunc, si ex metu talis incommodi quis tale præceptum omittat, non peccat, cum præceptum non liget. Est communis. *Vnde resolv.*

I. Præceptum naturale negativum, prohibens rem intrinsecè malam, non licet violare, ne quidem ob metum mortis.

II. Metus gravis, v. g. mortis, &c. sæpè non tantum excusat à præcepto positivo, tam divino, quàm humano; sed quandoque etiam ab affirmativo naturali, & sic (ut *Sanch. 1. mor. c. 18.*) non tenetur quis cum periculo vitæ integrè confiteri, servare depositum, implere votum, succurrere proximo extremè indigenti. *Bec. tom. 2. l. 3. cap. 6.*

A. 207

Azor. l. p. l. 1. c. 11. Lay. lib. 1. t. 4. c. 14. Excipe tamen casum, de quo *infra l. 2. t. 3. c. 2. d. 1.*

III. Si observatio legis humanæ necessaria sit ad conservandum bonum, aut avertendum malum commune, quòd pluris sit, quàm vita propria, tunc lex illa obligat cum periculo vitæ, ut, v. g. si dux mandet militi non discedere ex statione, item, si peritura sint animæ, nisi Pastor adeat ægros tempore pestis. *Lay. l. c.*

IV. Alioqui nulla præcepta humana, etiam Ecclesiastica, per se obligant cum periculo vitæ, aut similis incommodi. *vid. Sanch. t. mor. c. 18.* ut, si v. g. cogaris metu mortis contrahere cum consanguinea, in gradu prohibito lege Ecclesiastica, posses contrahere (in speciem) non tamen posses consummare: quia cum matrimonium esset irritum, fornicareris, quod intrinsicè malum est. *Sanch. de matr. l. 7. d. 5. n. 4.*

V. Per accidens interim accidere potest, ut lex humana obliget cum periculo vitæ, ratione alterius præcepti juris naturalis, aut divini concurrentis, ut v. g. si quis cogere vellet transgredi præceptum Ecclesiæ, in odium fidei, vel contemptum Religionis. *vid. Sanch. l. c. Kön. 3. p. t. 2. d. 13. dub. 12.*

DUBIUM III.

An excuset impotentia totius, vel partis?

Resp. I. Cum ad impossibile nemo teneatur, certum est, quòd impotentia excuset, etiam illa, cui antè causam cum peccato dedisti; dummodo
dc

de hoc doleas. Quare id præcipuè hîc dubitatur, an, qui non potest implere totum, teneatur ad partem?

Resp. II. Si præceptum tale sit, ut commodè possit, aut soleat dividi, atque in ejus parte salvetur ratio seu finis præcepti, tunc qui non potest servare totum, debet servare partem, quam potest. Quòd si verò non salvetur ratio præcepti in parte, neque id commodè possit, aut soleat fieri, tunc qui non potest totum, (hoc est tantum, quo moraliter impleri censetur integrum præceptum,) is non tenetur ad partem. Quæ omnia æstimanda sunt, 1. ex intentione legislatoris. 2. ex ratione, fine, & materia legis. 3. ex judicio prudentum. 4. ex communi usu. *Ita San. 1. mor. c. 19. Laym. l. 1. c. 4. c. 19. Unde resolvuntur hi Casus.*

I. Qui non potest legere omnes Horas, debet dicere eas, quas potest: quia dividuæ sunt. *Lay. l. c. Bon.*

II. Qui in Quadragesima non potest jejunare, debet abstinere à carnibus, si potest; aut qui non potest omnibus diebus, tenetur iis, quibus potest. *Ita Lay. l. c. & Bon.*

III. Qui potest notabilem partem sacri (v. g. usq; post consecrationem) audire, aut Horarum dicere, aut commodè potest cum alio (& solet) tenetur; alioquin non. *Ibid. v. infra de Horis.*

IV. Si quis carens Breviario, pauca ex Horis sciat memoriter, non tenetur ea dicere. *Ibid.*

V. Qui obligatur visitare limina Apostolorum Romæ, & scit se eò pervenire non posse, non tenetur

netur ingredi iter; quia nec finis, nec ratio præcepti salyatur. *Ibidem* & *Suar. Azor. Bon. d. 1. q. 8. p. 1.*

DUBIUM IV.

An excuset dispensatio?

Resp. In jure humano dispensatio legislatoris, vel parem potestatem habentis, facta ex justa causa, excusat à transgressione præcepti. Est communis. *Sanch. Az. 1. p. l. 5. c. 15. Salas d. 20.*

Ratio est, quia cum sit author suæ legis, potest quemvis excipere. Dixi 1. *ex justa causa*: quia si temere, & sine causa dispenset, tenet quidem dispensatio, peccat tamen tam dans, quam petens dispensationem, contra jus naturale, dictans partem debere conformari suo toti, nisi justa causa excuset. *Sanch. l. 8. d. 18. Suar. Fill. n. 438.* & quidem ut vult *Suar.* moraliter, venialiter, ut *Ponzius* apud *Dian.* quem v. p. 8 t. 3. R. 8. 9. & 10. Si dubitet, an causa sit justa, posse dispensare, vult *Sanch.* contra *Bonac.* qui dicit peccare. Et si autem causa sit justa, non tamen tenetur dispensare, nisi cum vel jus præcipit ex ea causa dispensare, vel necessarium est ad commune bonum, vel spirituale poenitentis, vel ad avertendum grave damnum, aut publicum scandalum, & sine dispendio fieri potest, *Dia. p. 8. t. 3. R. 27. & 28. cont. Suar. Sanch. &c.* Dixi 2. *legislat.* quia dispensatio inferioris in lege superioris, sine justa causa, invalida est, ac proinde non excusat à transgressione præcepti. Ratio, quia, qui nomine alterius sine causa dispensat, dissipat. *Suar. l. 6. c. 19. Sanch. l. 8.*

l. 8. de matr. d. 17. Validè autem & licitè inferior potestate ordinaria dispensat ex justa causa in lege Superioris, 1. Circa levia, hoc est, quæ sub mortali non obligant, etsi facilis sit ad Superiorem recursus. 2. Circa ea, quæ frequenter occurrunt, verbi gratia, in jejuniis, celebrandis festis, &c. 3. Circa ea, quæ ita sunt propria uni communitati, ut non convenient aliis. 4. Quando recursus ad Superiorem difficilis est, sive, quando est necessitas, & periculum in mora, *Dian. p. 8. t. 3. R. 12.* ex *Gran. Salas, Gordon. & Palao*, qui addit; 5. Si consuetudo præscripserit ut inferior dispense. *v. Dian. l. c. R. 95.* Quando est dubium negativum, an casus egeat dispensatione. Quo casu, secundum *Palaum*, non opus est dispensatione, cum præsumptio sit pro libertate, *Barb. Dian. p. 3. t. 6. R. 28. p. 4. t. 3. R. 46. p. 8. t. 3. R. 72. & 95.* Unde resolves.

I. Pontifex sine justa causa non potest dispensare in lege Dei, nec Episcopus in lege Ecclesiæ. *Sanch. d. 17. n. 3. Suar. Vasq.*

II. Dispensatio in voto, vel juramento, sine justa causa etiam à Papa facta, est invalida, ut *Suar. ll. cc.*

III. Valida est, si Superior per errorem justam causam arbitretur, aut etsi non arbitretur, (& temerè dispense) re ipsa tamen sit, *Sanch. l. c. Azor, Sa. Salas, n. 81.* Similiter si dispense, causa, quæ revera legitima est, non præcognita, probabiliter tamen valere docet *Sanch. Dian. p. 8. t. 3. R. 19. 21. &c.* contra *Azor.*

IV. In dubio de valore dispensationis, validam cense-

cenferi, eò quòd præsumatur in favorem actus ne pereat, probabile putat *Sanch. &c.* cum *Dia. p. 3. t. 6. R. 9. p. 4. t. 3. R. 45. 64. p. 8. t. 3. R. 62.* contra *Molin. &c.*

V. Habens potestatem generalem dispensandi, potest etiam secum dispensare directè & immediatè *San. Dian. p. 8. t. 3. R. 16.* contra *Suar.*

VI. Valet dispensatio obtenta per vim, aut metum, (modò causa sit iusta) Item data sine ullis verbis, solà mente. *Turrian. Dian. p. 8. tr. 3. R. 17. 76. p. 4. t. 4. R. 118.*

VII. Qui impetravit dispensationem (v. g. in impedimento dirimente matrimonium) & per ignorantiam, vel simplicitatem expressit causam falsam, cum validè contrahere matrimonium, dicit *Pontius de matr. l. 8. c. 16. ex C. Cum inter.* Sed contrarium tenet *Paulus t. 1. t. 3. d. 6. p. 16. §. 5. ex Cap. sup. lit. v. Dian. p. 8. t. 3. R. 69.*

VIII. Subditus bonà fide dispensationem petens, rationibus Superiori allatis, potest, dispensatione impetrata, esse securus, *vid. Laym. l. 1. t. 4. c. 22.*

IX. Peccat, qui aliquem inducit ad dispensandum sine causa, vel allegata falsa causa. *Nav. Sanch. 18. de matr. n. 8. Fill. t. 10 n. 314. Salas d. 20. f. 6. v. 58.* qui addit, id verum esse, etsi dispensans excusetur ob bonam fidem.

X. Dispensatio potest impetrari non tantùm pro ignorante, sed etiam invito, quando necessitas exigit. *Sanch. Beia* contra *Suar. v. Dian. p. 8. t. 3. R. 86. 87.* Id tamen locum non habet in ea, quæ impetratur ex Pœnitentia Romana, nisi impe-

impetretur à personis conjunctis, vel consanguineis intra quartum gradum, vel saltem à Confessario, *Marcus Leo in praxi p. 1. f. 34.*

Quæres. An cessante causa dispensationis, cesset ipsa.

Resp. Pro hoc servient sequentes Regulæ.

1. Si tantum impulsiva, seu minus principalis causa cesset, manet dispensatio.

2. Etsi cesset pars causæ motivæ, seu principalis, manet dispensatio. *v. Dian. p. 8. t. 3. R. 62.*

3. Si commissæ facultate dispensandi priusquam dispensetur, cesset omnino causa principalis, nulla est dispensatio.

4. Si dispensatione redacta ad actum irrevocabilem, cesset tota causa, non idè cessat, vel vim amittit. *v. g.* dispensatum fuit in impedimento consanguinitatis, propter paupertatem fœminæ, licet contracto matrimonio divitias obtineat, non est irritum. Idem est si beneficium per dispensationem obtinueris, & postea cesset causa, ob quam dispensatum fuit.

5. Si facta dispensatione cesset omnino causa finalis, & actus possit facilè revocari: *v. g.* dispensatum est in voto castitatis propter vehementes tentationes, quæ postea cessant, an reviviscat votum? vel in præcepto recitandi horas, jejunandi, &c. propter infirmitatem, & postea convalescit, an teneatur recitare, jejunare? &c. Affirmat *Sanch. Amicus, Portel. Bonac. Leon. &c.* quia aliàs non esset justa. Negativam tamen sententiam probabilem, & in praxi tutam esse censet *Dian. p. 8. t. 3. R. 24. ex Sal. Gran. &c.* si quidem dispen-

dispensatio fuerit absoluta: quia obligatio legis semel extincta non reviviscit: & quod destructum est, non reproducitur, nisi ab eo; qui producere potest. v. *Suar. de leg. c. 22. Laym. Præpos. &c.* qui rectè id concedunt; quando non est de re dividua & successiva; aliàs negant. Unde supposita probabilitate sententiæ negativæ, *Gran. Dian. &c.* sequentes Casus (in quibus tamen alii meliùs contrarium sentiunt) resolvunt.

I. Cum quo dispensatum est propter morbum in esu carniùm, potest vesci, licet omnino convalescat.

II. Cum quo propter infirmitatem dispensatum est in voto religionis, postquam convalescit, non tenetur. *Dian p. 6. r. 7. R. 45.*

III. Cum quo propter oculorùm infirmitatem dispensatum fuit in onere recitandi horas; etsi convalescit, non tenetur legere.

APPENDIX.

De dispensationibus S. Pœnitentiariæ.

Quia ex officio S. Pœnitentiariæ multæ dispensationes (& gratis quidem) impetrari possunt, saltem pro foro conscientie, operæ pretium censui, quædam circa hujus rei praxin pœnitentibus & Confessariis utilia hîc subnectere.

Et quidem tria potissimùm circa hanc rem requiri possunt. I. Circa materiam, & causas, in quibus nimirum casibus dispensationes istæ concedi soleant. II. Circa formam literarum Pœnitentiæ, quibus dispensatio Confessario committitur

titur, quarum verba nonnulla, quæ difficultatem pariunt, explicanda sunt. III. Circa ipsam executionem dispensationis, quæ nimirum in ea observanda sunt. De quibus ex *Bonac. Diana p. 4. t. 4. R. 71. & p. 8. t. 1. R. 103. &c. usq. ad R. III. & Marti Pauli Leonis volumine integro ea dore edito.*

Resp. I. In triplici materia (pro cuius diversitate, diversa quoque est forma) dispensationes, sive gratiæ istæ concedi solent.

Prima, est in Votis : v. g. ut votum religionis, ob inopiam parentum, vel fratrum, similive ex causa; licet differre: ut quis à voto simplici castitatis, vel etiam religionis (postquam matrimonium contraxit) absolvatur ad manendum in matrimonio, debitumq; licitè petendum: ut à voto religionis (ob debilitatem virium, per quas ejus onera ferre non possit, aut ob metum incontinentiæ, aut dotis defectum) absolvatur in ordine ad contrahendum matrimonium.

Secunda, In impedimentis occultis matrimonii: sive ea sint impedientia tantum, sive etiam dirimentia; sive matrimonium cum iis publicè contractum sit, sive contrahendum, dummodò de eo privatim fuerit actum & conclusum, præsertim in bona fide: sive etiam quando contracto superveniunt. Circa quæ *Notandum* 1. Impedimenta occulta dici, quæ vel nulli nota sunt; vel licet uni alterivè innotuerint, ad forum tamen contentiosum non sunt deducta. 2. Etsi aliqua impedimenta, v. g. cognationis spiritualis, natura sua sint publica, cum contrahantur in facie Ecclesiæ: fieri tamen potest per accidens, ut sint occult-

occulta, v.g. 1. ob diuturnitatem temporis, ex quo sunt contracta. 2. ob distantiam loci à loco contractæ cognitionis. 3. per mortem eorum, qui fuerunt conscii. 4. per ignorantiam hujus contractionis.

Tertia, In variis censuris, ut, excommunicationibus, suspensionibus (item irregularitatibus) præsertim occultis, ad absolvendum ab iis, dispensandum, rehabilitandum, &c. Item ad condonandam obligationem restitutionis ob horas neglectas; ad commutandum onus recitationis horarum; eligendum Confessorem etiam pro reservatis, transeundum ad aliam religionem, sive ordinem (pro utroque foro) etiam post apostasiam à suo.

Resp. II. In formulis frequentioribus ipsius Brevis Apostolici, verba quæ substantialia continent, & difficultatem habent, sunt hæc.

1. *Si est ita, vel, quatenus si ita est.* Quorum sensus est; si preces veritate nitantur, præsertim tempore datarum literarum Apostolicarum. Requiritur autem veritas rerum narratarum principaliter quoad essentialia facti, v.g. affinitatem esse contractam; incestum commissum, & actum sive tractatum esse de matrimonio (intellige perfectè, ita ut in id utrumque consenserint) & periculum revelationis ac scandalum imminere. Secundariò autem requiritur quoad accidentia, v.g. bona fide actum esse; & similia, quæ tantum sunt impulsiva, & sine quibus nihilominus conceduntur tales dispensationes: unde et si in iis, vel aliis parvi momenti sit erratum in peti-

petitione, gratia nihilominus est valida. *vide M. Leon. p. 2. f. 226. & p. 3. f. 391.*

2. *Periculum imminet revelationis.* Ad hoc enim ut subsistat dispensatio, requiri, ut sit periculum ne reveletur impedimentum (intellige, quando id in formula exprimitur) si non subsequatur matrimonium, docet *M. Leo p. 2. f. 230.* Periculum autem hoc non importare necessariam detectionem, sed tantum probabilem & moralem credulitatem, futurum, ut si resiliatur à matrimonio contrahendo, & hujus causæ assignari non possint, ex vehementi suspitione, & curiosa inquisitione detegatur. *v. l. c. f. 233.*

3. *Et scandalorum.* Quo nomine intelligitur gravis infamia, ex qua deinde sequantur contentiones, minæ, pugnæ, &c. *Leo f. 130. & 317.*

4. *Ut dicta muliere de nullitate prioris consensus certiorata, &c.* Clausula hæc est substantialis, ut nimirum si dispensandum sit in impedimento dirimente, cum quo matrimonium contractum fuit in facie Ecclesiæ, conjux ignorans illud impedimentum fiat certa de nullitate prioris sui consensus, & novum validumque liberè præster (ita tamen ut in cognitionem occulti impedimenti non veniat) *Leo p. 251. Dian. p. 8. t. 3. R. 110.* Sufficit autem ut istum consensum præstent inter se secretò, nemine præsentem per verba, vel signa sufficientia, v.g. copulam maritali affectu. Neque debet Executor dispensationis eos coram se, & testibus iterum copulare. *Leo p. 552.*

5. *Postquam dicto sacerdoti, si nondum satisfecerit.* Verba hæc solent esse in facultate absolvendi

ab

ab excommunicatione, v. g. ob percussionem Clerici: & important conditionem prius satisfaciendi parti læsæ quàm possit absolvi, hoc est, compensandi injuriam, expensas, & omnia damna, quæ ob percussionem illam incurrit, quorum æstimatio committitur. Executori dispensationis, neque ab ejus obligatione liberatur percussor per hoc, quòd percussus injuriam remiserit. v. *Leon. p. 382. 384.* Si autem non possit in præsentem satisfacere, sufficit si juratus promittat se facturum, cum primum poterit.

Resp. III. Circa praxin, sive executionem hujus dispensationis, hæc scienda.

1. Literæ S. Pœnitentiariæ diriguntur ad oratorem, hoc est, ad ipsum, qui dispensationem (per se, vel alium) petit, qui non debet eas resignare, sed eligere Confessorem talem, quali inscribuntur, qui eas sibi ab oratore traditas resignet, legat, & deinde cum eo secundum commissionem dispenset. Licet verò quocunque casu ab alio aperiantur, non idèò carent effectu. *Salus, Dian. p. 8. r. 3. R. 103.*

2. In confessore hoc requiritur, 1. ut sit approbatus ab Ordinario territorii, in quo dispensaturus est. 2. Ut sit Magister sive Doctor in Theologia, vel Jure Canonico, promotus in Academia; vel Religiosus habens privilegium, quale concessit Gregorius XIII. Anno 1582. Confessariis Societ. Jesu, quos Generalis; vel alius Superior de ejus licentia ad id designarit. 3. Ut specialiter ad hoc sit electus ab oratore, hoc est, eo, cum quo dispensandum est: qui tamen semel electum, nisi
C depre-

deprehendat ignorantem, mutare non potest. *Leon. f. 22 Dian. p. 8. t. 3. R. 104.* Contrarium tamen docet *Sanck. & Perez. de mat. d. 48. f. 5. n. 7.*

3. Confessor ad id electus. 1. Debet dispensare in ipsa confessione, vel saltem immediate post. *Dian. p. 4. t. 4. R. 7. Leon. p. 1. f. 54. & 28.* 2. Debet causæ cognitionem, quando ea in Breui exigitur, essentialiter præmittere, per diligens examen pœnitentis; nisi habeat antè perspectam, quia non est merus Executor, sed Judex, cui delegatur potestas dispensandi, 3. In ea debet credere illi, etiam sine testibus & juramento, nisi aliunde sciat esse falsam, tunc enim dispensare non debet. *Leo Dian. p. 8. t. 3. R. 108.* 4. Opera in ipso Breui præscripta etsi possit moderari, non tamen condonare. 5. Etsi non præscribantur certa verba ad dispensandum, debet tamen servare formam à Rituali Romano probatam, & post verba ista, *Absolvo te à peccatis tuis*, addere: *Et eadem auctoritate declaro, te in dicto matrimonio manere, & debitum conjugale reddere posse, & debere: nec non dispenso tecum, ut idem debitum etiam exigere licite valeas, in nomine Patris, &c.* Si verò sit absolvendus ab excommunicatione, *vide formul. inf. l. 7. c. 1. d. 6.* 6. Absoluta dispensatione debet lacerare literas, præcipuè sigillum, ita ut ad probandum servare non possint: aliàs incurrit excommunicationem majorem. *Leo f. 239.* Laceratio tamen ista non est de substantia: quia tantum intenditur, ut non suffragentur in foro externo. 7. Nullo modo debet attestacionem dispensationis factæ, neque ipsum Breve, seu diploma reddere, cum pro solo

solo foro conscientiaë debeat servire. 8. Nihil debet accipere, ne quidem via compensationis pro dispensatione, etiam pro foro externo facta, ideò enim inscribitur, *gratis ubiq;*: aliàs incurrit ipso facto excommunicationem majorem. *Gavant. Dian. l. c. ex declar. Cardin.*

Ex dictis resolvuntur sequentes Casus.

I. Confessor pro hac dispensatione eligi non potest, qui tantum est Doctor Ordinis, vel Professor, vel Licentiatus Theologiae: quòd enim hic in favorabilibus veniat nomine Doctoris, tantum intelligitur de iis, quæ ratione exercitii, non quæ ratione dignitatis committuntur. *Leo p. 1. f. 21. Dia. p. 4. c. 4. R. 41.*

II. Ex privilegio Societati Jesu concessio, alii etiam Medicantes eligi possunt, ob communicationem. Debent tamen tam hi, quam isti specialem ad hoc habere facultatem à suis Superioribus: aliàs dispensatio erit nulla: *Ita Aust. cit.* Et patet ex dictis.

III. Confessor debet ita examinare poenitentem, ut cognoscat, & quidem distinctè, merita causæ, possitq; inter ea discernere: ideò enim inscribitur, *Viro discreto*. Præcipuè autem debet inquirere, an preces nitantur veritate: quia gratia non conceditur simpliciter, sed sub conditione, ideoque solet addi clausula. *Quatenus si ita est: vel, si ita esse repereris v. Aust. cit.*

IV. Is qui dispensationem petit, debet Executori ad id electo confiteri: nec sufficit, ante ei confessum fuisse. Patet ex dictis. *Leo f. 28. Dian. p. 4. t. 4. R. 71. Regin. Pont. contra Sanch. Salas. Perez, Pal.*

Palaum: quorum sententiam non amplius esse probabilem docet *Fill. Escob. Lezan. Dian. l.c. p. 8. t. 3. R. 105.*

V. Commissio hujus dispensationis non expirat morte Pœnitentarii concedentis, re integra: quia est gratia non facienda, sed facta in favorem oratoris, cui jus quæsitum est; & Executor est dispensator necessarius, si quidem preces nitantur veritate. Neque etiam morte Pontificis: tum ob rationem allatam: tum quia officium majoris Pœnitentarii non expirat morte Pontificis. *Dian. p. 8. t. 3. ex Suar. Sanch. Garc. &c. contra Navar. Bon. &c.*

